

КОРРЕКЦИЯЛЫҚ ЖҰМЫС ПРОЦЕСІНДЕ ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУДІ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН БАЛАЛАРДЫҢ ТҮЛҒАЛЫҚ ДАМУЫН ҚОЛДАУ

Асанова Мафтуна Абдрахманқызы

maftunaasan3@gmail.com

7M01101 - Педагогика және психология білім бағдарламасының ІІ курс магистранты,
Х. Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау қ, Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекші: қауымдастырылған профессор, п.ғ.к. - Шугаева Г.К.

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінің басты бағыттарының бірі – ерекше білім беруді қажет ететін (ЕББҚ) балаларды жан-жақты қолдау және олардың тұлғалық дамуына жағдай жасау болып табылады. Бұл санаттағы балалардың дамуы тек оқу жетістіктерімен ғана шектелмей, олардың психологиялық жағдайы, әлеуметтік бейімделуі, эмоционалдық тұрақтылығы және өзіндік «Мен» бейнесінің қалыптасуымен тығыз байланысты.

Осы тұрғыдан алғанда, коррекциялық жұмыс – ерекше білім беруді қажет ететін балалардың дамуындағы ауытқуларды түзетуге, олардың әлеуетін ашуға және қоғамға тиімді кірігуіне бағытталған кешенді үдеріс ретінде қарастырылады. Бұл процесс психологиялық, педагогикалық және әлеуметтік ықпалдарды өзара байланыстыра отырып жүзеге асырылады және баланың жеке ерекшеліктерін міндетті түрде ескеруді талап етеді.

Ғылыми зерттеулер көрсеткендей, тиімді коррекциялық-педагогикалық ықпал ету бірнеше негізгі қағидаларға сүйенуі тиіс. Атап айтқанда, ол жекелендірілген сипатта ұйымдастырылып, әр баланың даму деңгейіне, мүмкіндіктеріне және қажеттіліктеріне сәйкес құрылуы қажет. Сонымен қатар, коррекциялық жұмыс жүйелі және кешенді түрде жүргізіліп, түрлі мамандардың өзара ынтымақтастығын талап етеді. Мұндай үйлесімді жұмыс нәтижесінде баланың дамуындағы қиындықтар біртіндеп азайып, оның тұлғалық сапалары қалыптаса бастайды.

Коррекциялық жұмыс тек білім беру мазмұнымен шектелмейді. Ол баланың эмоционалдық жағдайын реттеуге, әлеуметтік ортаға бейімделуіне, өздігінен әрекет ету қабілетін дамытуға және өзін-өзі бағалауын қалыптастыруға бағытталған көпқырлы әсер ету жүйесін қамтиды. Әсіресе, баланың ішкі мотивациясын дамыту, өзіне деген сенімін арттыру және қоршаған ортамен тиімді қарым-қатынас орнату дағдыларын қалыптастыру маңызды рөл атқарады.

Тәжірибе көрсеткендей, коррекциялық жұмыста сенсомоторлық және нейропсихологиялық жаттығуларды қолдану баланың танымдық белсенділігін арттыруға ықпал етеді. Сонымен қатар, арт-терапия, ойын әдістері, бейімделген дене шынықтыру сияқты тәсілдер баланың эмоционалдық жай-күйін тұрақтандырып, оның шығармашылық әлеуетін ашуға мүмкіндік береді. Ал ата-аналар мен педагогтар арасындағы тығыз байланыс пен өзара әрекеттестік баланың дамуына қолайлы орта қалыптастырудың маңызды шарты болып табылады.

Осы үдерісте мұғалімдер, психологтар, логопедтер, дефектологтар және ата-аналардан құралған көпсалалы топтың үйлесімді жұмысы ерекше маңызға ие. Олардың бірлескен әрекеті арқылы баланың дамуындағы қиындықтарды дер кезінде анықтап, тиімді түзету жұмыстары жүргізіледі.

Жалпы алғанда, коррекциялық жұмыстың негізгі мақсаты – ерекше білім беруді қажет ететін әрбір баланың жеке мүмкіндіктерін барынша дамыту, оның дербестігін қалыптастыру, қоғамда өз орнын табуына ықпал ету және өмір сапасын жақсарту болып табылады. Сондықтан бұл бағыттағы ғылыми зерттеулер мен практикалық жұмыстарды жетілдіру бүгінгі білім беру жүйесінің маңызды міндеттерінің бірі ретінде қарастырылады.

В.В. Лебединская еңбектері негізінде коррекциялық жұмыс процесінде ЕББҚ балалардың тұлғалық дамуын қолдау

В. В. Лебединская – арнайы психология және дефектология саласында ерекше білім беруді қажет ететін балалардың психикалық және тұлғалық дамуын терең зерттеген ғалымдардың бірі. Оның ғылыми еңбектерінде баланың дамуындағы ауытқулар тек жекелеген функциялардың бұзылуы ретінде емес, тұтас психикалық жүйенің өзгерісі ретінде қарастырылады. Осы тұрғыдан алғанда, тұлғалық даму мәселесі коррекциялық жұмыстың өзекті бағыттарының бірі ретінде анықталады. Ғалымның теориялық көзқарастары бойынша, дамуында ерекшелігі бар балаларда тұлғалық қалыптасу үдерісі баяу, кейде бұрмаланған түрде жүреді. Бұл, ең алдымен, олардың эмоционалдық-ерік саласындағы тұрақсыздықпен, әлеуметтік тәжірибенің шектеулілігімен және қоршаған ортамен өзара әрекеттесудің қиындығымен байланысты. Лебединская мұндай балаларда жиі кездесетін қасиеттер ретінде өзіне сенімсіздік, тұйықтық, қарым-қатынасқа түсудегі қиындықтар және мінез-құлықтың реттелмеуін атап көрсетеді.

Осыған байланысты ғалым коррекциялық жұмысты тек білім беру құралы ретінде емес, баланың тұлғалық құрылымын қалыптастыруға бағытталған кешенді психологиялық-педагогикалық ықпал ретінде қарастырады. Оның пікірінше, тиімді коррекциялық жұмыс бірнеше маңызды қағидаларға негізделуі тиіс.

Біріншіден, **жекелендіру қағидасы**. Әрбір баланың даму ерекшеліктері, мүмкіндіктері мен қажеттіліктері әртүрлі болғандықтан, түзету жұмыстары жеке бағдарлама негізінде ұйымдастырылуы қажет. Бұл баланың күшті жақтарын ескеріп, әлсіз тұстарын біртіндеп түзетуге мүмкіндік береді.

Екіншіден, **жүйелілік және кезеңділік қағидасы**. Коррекциялық жұмыс бір реттік әсер емес, ұзақ мерзімді, жоспарлы және бірізді түрде жүргізілуі тиіс. Әр кезеңде баланың даму динамикасы ескеріліп, тапсырмалар күрделендіріліп отырады.

Үшіншіден, **кешенді ықпал ету қағидасы**. Лебединскаяның көзқарасы бойынша, баланың дамуына әсер ететін барлық факторларды – танымдық, эмоционалдық, мінез-құлықтық және әлеуметтік аспектілерді – бірлікте қарастыру қажет. Сондықтан коррекциялық жұмыста педагогтар, психологтар, логопедтер мен ата-аналардың бірлескен әрекеті маңызды рөл атқарады.

Ғалым ерекше назарды баланың **эмоционалдық дамуына** аударады. Оның пікірінше, эмоционалдық тұрақтылық тұлғалық қалыптасудың негізі болып табылады. Егер балада қорқыныш, мазасыздық немесе сенімсіздік басым болса, ол оның танымдық белсенділігіне және әлеуметтік бейімделуіне кері әсер етеді. Осыған байланысты коррекциялық жұмыста эмоционалдық қолдау, сенімді қарым-қатынас орнату және қауіпсіз психологиялық орта құру басты міндеттердің бірі ретінде қарастырылады.

Лебединская еңбектерінде **әлеуметтік өзара әрекеттестікті дамыту** да маңызды бағыт ретінде қарастырылады. Ғалым баланың құрдастарымен және ересектермен қарым-қатынасқа түсу қабілетін дамыту оның тұлғалық өсуінің негізгі шарты екенін атап өтеді. Осы мақсатта топтық жұмыс, бірлескен ойындар және коммуникативтік жаттығулар кеңінен қолданылуы тиіс.

Сонымен қатар, ол **ойын әрекетінің маңыздылығын** ерекше көрсетеді. Ойын – бала үшін табиғи әрекет түрі болғандықтан, коррекциялық жұмыста ойын технологияларын қолдану баланың белсенділігін арттырып, оның ішкі әлеуетін ашуға мүмкіндік береді. Ойын барысында бала өз эмоцияларын білдіруге, рөлдерді меңгеруге және әлеуметтік нормаларды игеруге үйренеді.

Лебединская ұсынған әдістердің қатарында:

- эмоционалдық қарым-қатынасты дамытуға бағытталған жаттығулар;
- рөлдік және сюжеттік ойындар;
- мінез-құлықты реттеуге арналған психологиялық тренингтер;
- бірлескен іс-әрекет арқылы әлеуметтік дағдыларды қалыптастыру;
- қолдау мен мадақтауға негізделген мотивациялық тәсілдер бар.

Бұл әдістер баланың өзін-өзі бағалауын арттыруға, дербестігін қалыптастыруға және қоғамда өз орнын табуына ықпал етеді.

Ғалымның тағы бір маңызды тұжырымы – **отбасының рөлі**. Оның пікірінше, ата-аналар коррекциялық жұмыстың толыққанды қатысушысы болуы тиіс. Үй мен білім беру ортасының талаптары үйлескен жағдайда ғана балада тұрақты оң өзгерістер байқалады.

В. В. Лебединскаяның ғылыми еңбектері коррекциялық жұмыс процесінде ерекше білім беруді қажет ететін балалардың тұлғалық дамуын қолдаудың теориялық және практикалық негізін құрайды. Оның ұсынған қағидалары мен әдістері баланың эмоционалдық тұрақтылығын қамтамасыз етуге, әлеуметтік бейімделуін жақсартуға, өзін-өзі бағалауын қалыптастыруға және дербес тұлға ретінде дамуына мүмкіндік береді.

Қазақстандық ғалымдар инклюзивті білім беру жағдайында коррекциялық-психологиялық қолдаудың маңызы.

Ж. Аймауытов және Қоянбаевтар еңбектері негізінде коррекциялық жұмыс процесінде ЕББҚ балалардың тұлғалық дамуын қолдау. Қазақ педагогикасы мен психологиясында тұлғаның дамуы, тәрбиесі және оқыту мәселелері Жүсіпбек Аймауытов еңбектерінде жан-жақты қарастырылған. Ғалым баланың психикалық дамуын оның ішкі жан дүниесімен, тәрбиемен және әлеуметтік ортамен тығыз байланыстыра отырып түсіндіреді. Оның пікірінше, тұлғаның қалыптасуы тек білім беру арқылы емес, баланың сезімі, мінезі, ерік-жігері мен әлеуметтік тәжірибесі арқылы жүзеге асады.

Аймауытов баланың дамуында ең алдымен психологиялық қолдау мен дұрыс тәрбие ортасының маңыздылығын атап көрсетеді. Бұл идея ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жүргізілетін коррекциялық жұмыста өте өзекті. Себебі мұндай балалар үшін қауіпсіз, түсінушілікке негізделген орта құру – олардың тұлғалық дамуының басты шарты. Ғалым баланың өзіндік «Менін» қалыптастыруда оның жетістіктерін қолдау, сенім білдіру және ынталандыру маңызды екенін көрсетеді. Бұл қазіргі коррекциялық жұмыста қолданылатын мотивациялық қолдау принциптерімен сәйкес келеді.

Сонымен қатар, Аймауытов оқыту мен тәрбиенің біртұтастығын ерекше атап өтеді. Оның тұжырымынша, оқыту тек білім беру емес, ол – тұлғаны қалыптастыру құралы. Осы тұрғыдан алғанда, коррекциялық жұмыс барысында оқу тапсырмалары баланың тек танымдық дамуына ғана емес, оның мінез-құлқын, қарым-қатынасын және өзін-өзі бағалауын дамытуға бағытталуы тиіс.

Ал Төлеген Қоянбаев пен Рысқали Қоянбаев еңбектерінде педагогикалық процестің ғылыми негіздері, оқыту мен тәрбиенің заңдылықтары және тұлғаға бағытталған білім беру мәселелері кеңінен қарастырылған. Бұл ғалымдардың көзқарастары коррекциялық жұмысты ұйымдастыруда маңызды теориялық негіз болып табылады.

Қоянбаевтардың пікірінше, тиімді педагогикалық ықпал ету жүйелілік, мақсаттылық және бірзділік қағидаларына негізделуі тиіс. Бұл қағидалар коррекциялық жұмыста ерекше мәнге ие, өйткені дамуында ерекшелігі бар балалармен жұмыс үздіксіз және жоспарлы түрде жүргізілген жағдайда ғана нәтижелі болады.

Ғалымдар тұлғаның дамуы оқыту мен тәрбиенің өзара байланысында жүзеге асатынын атап көрсетеді. Осыған сәйкес, коррекциялық жұмыста баланың:

- танымдық қабілеттерін дамыту,
- мінез-құлқын реттеу,
- әлеуметтік дағдыларын қалыптастыру
- біртұтас жүйеде қарастырылуы қажет.

Қоянбаевтар еңбектерінде оқыту әдістерін дұрыс таңдау мәселесіне де ерекше көңіл бөлінеді. Олардың пікірінше, әрбір оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқытудың тиімді әдістерін қолдану қажет. Бұл қағида ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс барысында жекелендірілген тәсілді қолданудың маңыздылығын дәлелдейді.

Сонымен қатар, ғалымдар тәрбиелік ықпалдың рөлін жоғары бағалайды. Тәрбие процесі арқылы балада: жауапкершілік, дербестік, әлеуметтік мінез-құлық нормалары

қалыптасады. Бұл қасиеттер ЕББҚ балалардың тұлғалық дамуының негізгі көрсеткіштері болып табылады.

Қоянбаевтардың еңбектерінде мұғалімнің рөлі де ерекше атап көрсетіледі. Мұғалім тек білім беруші ғана емес, сонымен қатар бағыттаушы, ұйымдастырушы және тұлғалық дамуға ықпал етуші тұлға ретінде қарастырылады. Бұл идея коррекциялық жұмыста педагогтың балаға қолдау көрсетуші, сенімді серіктес ретіндегі қызметімен толық сәйкес келеді.

Аймауытов пен Қоянбаевтар еңбектерін салыстыра қарастыратын болсақ, олардың ортақ тұстары:

- тұлғаға бағытталған оқыту;
- тәрбиенің маңыздылығын мойындау;
- баланың жеке ерекшеліктерін ескеру;
- педагог пен оқушы арасындағы ынтымақтастыққа негізделген қарым-қатынас.

Бұл қағидалар қазіргі коррекциялық-педагогикалық жұмыстың негізгі бағыттарымен толық үйлеседі. Жүсіпбек Аймауытов, Төлеген Қоянбаев және Рысқали Қоянбаев еңбектері ерекше білім беруді қажет ететін балалардың тұлғалық дамуын қолдауда маңызды теориялық негіз болып табылады. Олардың идеялары коррекциялық жұмысты тиімді ұйымдастыруға, баланың жеке мүмкіндіктерін дамытуға және оны қоғамға бейімдеуге бағытталған ғылыми тұжырымдарды қамтиды.

Ерекше білім беруді қажет ететін балалардың тұлғалық даму ерекшеліктері

Ерекше білім беруді қажет ететін балалардың тұлғалық дамуы күрделі және көпқырлы процесс болып табылады. Бұл балалардың дамуы тек танымдық қабілеттермен шектелмей, олардың эмоционалдық жағдайы, мінез-құлық ерекшеліктері, әлеуметтік қарым-қатынастары және өзін-өзі бағалау деңгейімен тығыз байланысты.

Көптеген жағдайларда ЕББҚ балаларда тұлғалық даму белгілі бір қиындықтармен қатар жүреді. Олардың ішінде:

- эмоционалдық тұрақсыздық;
- қоршаған ортаға сенімсіздік;
- қарым-қатынас дағдыларының жеткіліксіздігі;
- өзін-өзі бағалаудың төмендігі байқалады.

Мұндай ерекшеліктер баланың әлеуметтік ортаға бейімделуін қиындатады және оның тұлға ретінде толық қалыптасуына кедергі келтіруі мүмкін. Сондықтан бұл санаттағы балалармен жұмыс барысында олардың жеке ерекшеліктерін ескеру, психологиялық қолдау көрсету және қолайлы даму ортасын құру ерекше маңызға ие.

Сонымен қатар, ЕББҚ балалардың тұлғалық дамуы көбінесе сыртқы факторларға тәуелді болады. Атап айтқанда, отбасы жағдайы, педагогикалық ықпал, әлеуметтік орта және оқыту әдістері олардың даму динамикасына тікелей әсер етеді. Осыған байланысты тұлғалық дамуды қолдау жұмыстары жүйелі және мақсатты түрде ұйымдастырылуы тиіс.

Коррекциялық жұмыстың мәні мен мазмұны

Коррекциялық жұмыс – ерекше білім беруді қажет ететін балалардың дамуындағы ауытқуларды түзетуге, олардың жеке мүмкіндіктерін дамытуға және қоғамға бейімделуін қамтамасыз етуге бағытталған арнайы ұйымдастырылған педагогикалық-психологиялық процесс.

Бұл жұмыстың негізгі мақсаты – баланың дамуындағы қиындықтарды азайтып, оның тұлғалық әлеуетін барынша ашу. Осы мақсатқа жету үшін коррекциялық жұмыс келесі міндеттерді қамтиды:

- танымдық процестерді дамыту;
- эмоционалдық жағдайды тұрақтандыру;
- мінез-құлықты реттеу;
- әлеуметтік дағдыларды қалыптастыру;
- өзін-өзі бағалауды арттыру.

Коррекциялық жұмыс кешенді сипатта болуы тиіс. Яғни, ол тек бір бағытта емес, баланың дамуының барлық қырларын қамтуы қажет. Бұл үдерісте педагогикалық және психологиялық ықпалдар өзара байланыста жүзеге асырылады.

Сонымен қатар, коррекциялық жұмысты ұйымдастыру барысында жекелендірілген тәсіл маңызды рөл атқарады. Әр баланың даму ерекшеліктеріне сәйкес жеке бағдарлама құру арқылы ғана тиімді нәтижеге қол жеткізуге болады.

Коррекциялық жұмыс барысында тұлғалық дамуды қолдау әдістері

Коррекциялық жұмыс процесінде ерекше білім беруді қажет ететін балалардың тұлғалық дамуын қолдау үшін әртүрлі әдістер мен тәсілдер қолданылады. Бұл әдістер баланың психологиялық жағдайын жақсартуға, оның белсенділігін арттыруға және әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз етуге бағытталған.

Ең тиімді әдістердің бірі – ойын технологиялары. Ойын – баланың табиғи әрекеті болғандықтан, ол арқылы бала өзін еркін сезінеді, эмоцияларын білдіреді және қоршаған ортамен қарым-қатынас жасауды үйренеді.

Келесі маңызды әдіс – арт-терапия. Бұл әдіс арқылы бала өз ішкі күйін шығармашылық жолмен білдіреді. Сурет салу, мүсіндеу, музыка арқылы баладағы эмоционалдық кернеу төмендеп, оның өзін-өзі түсіну деңгейі артады.

Сондай-ақ, сенсомоторлық жаттығулар баланың жалпы дамуына оң әсер етеді. Бұл жаттығулар:

- зейінді арттырады;
- қозғалыс үйлесімділігін жақсартады;
- жүйке жүйесінің жұмысын тұрақтандырады.

Тұлғалық дамуды қолдауда мотивацияны арттыру да ерекше маңызды. Баланың жетістіктерін мадақтау, қолдау көрсету оның өзіне деген сенімін күшейтіп, белсенділігін арттырады.

Сонымен қатар, топтық жұмыстар мен әлеуметтік тренингтер балалардың қарым-қатынас дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Мұндай жұмыстар барысында бала ұжымда әрекет етуді, өз ойын жеткізуді және басқаларды түсінуді үйренеді.

Мамандар мен ата-ананың рөлі

Ерекше білім беруді қажет ететін балалардың тұлғалық дамуын қолдауда мамандар мен ата-аналардың бірлескен жұмысы шешуші рөл атқарады. Бұл үдеріс көпсалалы тәсілді талап етеді.

Педагог баланың оқу іс-әрекетін ұйымдастырып, оның танымдық дамуына ықпал етеді. Психолог баланың эмоционалдық жағдайын бақылап, психологиялық қолдау көрсетеді. Логопед сөйлеу тіліндегі кемшіліктерді түзетумен айналысады, ал дефектолог арнайы әдістер арқылы баланың жалпы дамуын қамтамасыз етеді.

Ата-ананың рөлі де ерекше маңызды. Үй жағдайында балаға қолдау көрсету, оның жетістіктерін бағалау және тұрақты қарым-қатынас орнату баланың тұлғалық дамуына оң әсер етеді. Егер мектеп пен отбасы арасында тығыз байланыс орнаса, коррекциялық жұмыстың нәтижесі анағұрлым тиімді болады.

Осылайша, коррекциялық жұмыс ерекше білім беруді қажет ететін балалардың тұлғалық дамуын қолдауда маңызды құрал болып табылады. Ол жүйелі, кешенді және жекелендірілген түрде ұйымдастырылған жағдайда ғана тиімді нәтиже береді.

Зерттеу жұмысының ұйымдастырылуы

Бұл зерттеу жұмысы коррекциялық-дамыту үдерісінде ерекше білім беруді қажет ететін балалардың тұлғалық дамуын қолдаудың тиімді жолдарын тәжірибе жүзінде айқындауға бағытталды. Зерттеу барысында теориялық тұжырымдар практикалық әрекетпен ұштастырылып, арнайы ұйымдастырылған түзету жұмыстарының нәтижелілігі сарапталды.

Зерттеу базасы ретінде бастауыш сыныптағы ерекше білім беруді қажет ететін оқушылар алынды. Қатысушылар қатарында психикалық дамуы тежелген, сөйлеу тілінде кемшіліктері бар, сондай-ақ оқу әрекетінде тұрақты қиындықтар байқалатын балалар қамтылды. Олардың көпшілігінде тұлғалық даму көрсеткіштерінің жеткіліксіздігі, атап

айтқанда, өзіне сенімсіздік, эмоционалдық тұрақсыздық және әлеуметтік қарым-қатынастағы шектеулер анық байқалды.

Диагностикалық кезеңнің мазмұны

Зерттеу жұмысының бастапқы кезеңінде балалардың тұлғалық даму деңгейін анықтау мақсатында кешенді психологиялық-педагогикалық диагностика жүргізілді. Диагностикалық жұмыстар бақылау, әңгімелесу, арнайы ұйымдастырылған тапсырмалар мен ситуациялық жаттығулар арқылы жүзеге асырылды.

Бағалау келесі негізгі көрсеткіштер бойынша жүргізілді:

- эмоционалдық жағдайдың тұрақтылығы;
- өзін-өзі бағалау деңгейі;
- қарым-қатынас жасау қабілеті;
- мінез-құлық ерекшеліктері.

Алынған нәтижелер балалардың басым бөлігінде эмоционалдық тұрақсыздықтың, тұйықтықтың және әлеуметтік өзара әрекеттесудің төмен деңгейде екенін көрсетті. Сонымен қатар, кейбір оқушыларда қоршаған ортаға сенімсіздік пен мазасыздық белгілері байқалды. Бұл көрсеткіштер коррекциялық жұмысты жүйелі түрде ұйымдастырудың қажеттілігін айқындады.

Коррекциялық-дамыту жұмысының мазмұны мен кезеңдері

Диагностикалық нәтижелер негізінде тұлғалық дамуды қолдауға бағытталған коррекциялық-дамыту бағдарламасы әзірленді. Бағдарлама кезең-кезеңімен, бірізділік қағидатына сүйене отырып жүзеге асырылды және баланың жеке ерекшеліктерін ескеруге бағытталды.

Коррекциялық жұмыс мазмұны бірнеше өзара байланысты бағыттарды қамтыды.

Бірінші бағыт – эмоционалдық тұрақтылықты қалыптастыру. Бұл кезеңде балалардың ішкі күйзелісін төмендету және жағымды эмоционалдық фон қалыптастыру мақсатында релаксациялық жаттығулар, тыныс алу техникалары және психологиялық ойын элементтері қолданылды. Мұндай жұмыстар балалардың өзін қауіпсіз сезінуіне және ішкі кернеуді азайтуға ықпал етті.

Екінші бағыт – өзін-өзі бағалауды дамыту. Бұл бағытта балалардың жетістіктерін жүйелі түрде мадақтау, олардың жеткен нәтижелерін бекіту және қолдау көрсету арқылы өзіне деген сенімділікті арттыру көзделді. Тапсырмалар баланың мүмкіндіктеріне сәйкес іріктеліп, «жетістік жағдайын» жасау қағидаты басшылыққа алынды.

Үшінші бағыт – әлеуметтік дағдыларды қалыптастыру. Топтық жұмыстар, рөлдік ойындар және тренингтік жаттығулар арқылы балалардың қарым-қатынас жасау қабілеті дамытылды. Бұл жұмыстар барысында балалар бір-бірімен өзара әрекеттесуді, өз ойын жеткізуді және басқа адамдарды түсінуді үйренді.

Төртінші бағыт – сенсомоторлық және танымдық процестерді дамыту. Арнайы ұйымдастырылған жаттығулар арқылы балалардың зейіні, есте сақтау қабілеті, ойлау икемділігі және қозғалыс үйлесімділігі жетілдірілді. Бұл бағыт тұлғалық дамумен қатар жалпы психикалық дамуды да қолдауға мүмкіндік берді.

Бесінші бағыт – арт-терапиялық әдістерді қолдану. Сурет салу, шығармашылық тапсырмалар, ермексазбен жұмыс істеу сияқты әрекеттер арқылы балалар өз эмоцияларын еркін білдіруге мүмкіндік алды. Бұл тәсіл олардың ішкі сезімдерін сыртқа шығарып, эмоционалдық тепе-теңдікті сақтауға көмектесті.

Жұмысты ұйымдастыру формалары

Коррекциялық-дамыту жұмыстары әртүрлі ұйымдастыру формалары арқылы жүзеге асырылды. Жеке жұмыс барысында баланың жеке ерекшеліктеріне тереңірек назар аударылып, нақты қиындықтармен мақсатты түрде жұмыс жүргізілді. Шағын топтық жұмыстар әлеуметтік өзара әрекеттесуді дамытуға бағытталды.

Сонымен қатар, ата-аналармен жүйелі жұмыс жүргізілді. Оларға баланың дамуын қолдау жолдары, үй жағдайында қолдануға болатын қарапайым әдістер мен жаттығулар түсіндірілді. Бұл өз кезегінде мектеп пен отбасы арасындағы сабақтастықты қамтамасыз етті.

Зерттеу нәтижелерін талдау

Жүргізілген коррекциялық-дамыту жұмыстарының нәтижесінде балалардың тұлғалық дамуында оң өзгерістер байқалды. Атап айтқанда, олардың эмоционалдық жағдайы тұрақтанып, өзіне деген сенімділігі артты. Қарым-қатынас жасау дағдылары жақсарып, топтық жұмыстарға белсенді қатысу деңгейі жоғарылады.

Бастапқы кезеңде тұйықтық пен сенімсіздік басым болған балалар біртіндеп ашылып, өз ойларын еркін жеткізе бастады. Сонымен қатар, оқу әрекетіне қызығушылықтың артуы байқалды, бұл олардың жалпы даму динамикасының оң бағытта өзгергенін көрсетеді.

Практикалық бөлім бойынша тұжырым

Жүргізілген тәжірибелік жұмыс нәтижелері коррекциялық-дамыту үдерісінің жүйелі, мақсатты және кешенді түрде ұйымдастырылуы ерекше білім беруді қажет ететін балалардың тұлғалық дамуына тиімді ықпал ететінін дәлелдеді.

Тиімділіктің негізгі шарттары ретінде:

- жекелендірілген тәсілді қолдану;
- эмоционалдық қолдауды қамтамасыз ету;
- әлеуметтік дағдыларды дамыту;
- ата-ана мен мамандардың өзара ынтымақтастығы
- айқындалды.

Осы бағыттардың үйлесімді жүзеге асуы баланың тұлғалық әлеуетін ашуға және оның қоғамға табысты бейімделуіне мүмкіндік береді.

Қорытынды

Зерттеу барысында ерекше білім беруді қажет ететін балалардың тұлғалық дамуын қолдаудағы коррекциялық-дамыту жұмысының маңыздылығы айқын көрінді. Теориялық және тәжірибелік талдау көрсеткендей, тұлғалық даму тек танымдық қабілеттермен шектелмей, эмоционалдық тұрақтылық, әлеуметтік қарым-қатынас дағдылары, өзін-өзі бағалау, сенім мен мотивация сияқты факторларды да қамтиды. Сондықтан коррекциялық жұмыс кешенді, жүйелі, кезенді және әр баланың жеке ерекшеліктеріне сәйкес ұйымдастырылуы тиіс.

Тұлғалық дамуды қолдауда қолданылатын әдістер баланың жалпы әлеуетін арттыруға бағытталған. Ойын технологиялары, арт-терапия, сенсомоторлық жаттығулар, әлеуметтік тренингтер және мотивациялық қолдау балалардың эмоционалдық тұрақтылығын қалыптастырып, өзіне деген сенімін арттыруға, әлеуметтік дағдыларын дамытуға және шығармашылық қабілеттерін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Бұл әдістер балалардың оқу әрекетіне қызығушылығын арттыруға және топтық жұмысқа белсенді қатысуына ықпал етеді.

Мамандар мен ата-аналардың үйлесімді әрекеті коррекциялық жұмыстың тиімділігін қамтамасыз етеді. Педагогтар оқу әрекетін ұйымдастырып, танымдық дамуды жетілдірсе, психологтар эмоционалдық қолдау көрсетеді. Логопед сөйлеу тіліндегі кемшіліктерді түзеп, дефектолог арнайы әдістер арқылы жалпы дамуды қамтамасыз етеді. Ата-аналардың белсенді қатысуы мектеп пен үй ортасының сабақтастығын қалыптастырып, баланың дамуындағы тұрақтылықты күшейтеді.

Практикалық зерттеу нәтижелері көрсеткендей, жүйелі және жекелендірілген түзету іс-шаралары балалардың тұлғалық дамуына оң әсер етеді. Эмоционалдық тұрақтылық артып, өзіне сенімі күшейеді, қарым-қатынас дағдылары дамиды, топтық және оқу әрекетіне белсенділік байқалады. Бұл көрсеткіштер коррекциялық-дамыту жұмысының тиімділігін дәлелдеп, оның жүйелі түрде ұйымдастырылуының маңыздылығын растайды.

Осылайша, коррекциялық-дамыту іс-шаралары ерекше білім беруді қажет ететін балалардың тұлғалық әлеуетін толық ашуға, қоғамға бейімделуіне және өмір сапасын жақсартуға бағытталған маңызды педагогикалық-психологиялық құрал болып табылады. Зерттеу нәтижелері болашақта инклюзивті білім беру тәжірибесін жетілдіру және жеке

бағдарланған коррекциялық бағдарламаларды тиімді ұйымдастыру үшін ғылыми негіз бола алады.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Лебединская В.В. (2002). Коррекционная психология и дефектология: теория и практика. Москва: Просвещение.
2. Лебединская В.В. (2005). Теория и методика работы с детьми с особыми образовательными потребностями. Москва: Педагогическое образование.
3. Аймауытов Ж. (1992). Педагогика и психология личности. Алматы: Қазақ университеті баспасы.
4. Қоянбаев Т., Қоянбаев Р. (2001). Педагогикалық процестің теориялық негіздері. Алматы: Білім.
5. Лебединская В.В. (2010). Эмоционально-личностное развитие детей с особенностями психики. Москва: Академия.
6. Аймауытов Ж. (2000). Тұлғаның психологиялық дамуы мен тәрбиесі. Алматы: Рауан.
7. Қоянбаев Т., Қоянбаев Р. (2005). Оқыту мен тәрбиенің өзара байланысы: теория мен тәжірибе. Алматы: Мектеп баспасы.
8. Вахрушев Б.В. (2015). Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями. Санкт-Петербург: Питер.
9. Калашников А.Н. (2013). Методы коррекционной работы с детьми с ограниченными возможностями здоровья. Москва: Изд-во МГУ.
10. Соловьёв В.Н. (2012). Инклюзивное образование: теория и практика. Москва: ВЛАДОС.